

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Юр'єва П.Б.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет
державної фіскальної служби України*

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАГРОЗИ

Особливістю сучасного етапу розвитку світової економіки являється посилення глобалізаційних процесів у всіх сферах економіки, поглиблення торговельної та регіональної інтеграції, загострення конкурентної боротьби між усіма суб'єктами міжнародних економічних відносин за обмежені природні ресурси, об'єкти інтелектуальну власність, інформацію та ринки збуту, посилення тенденції до лібералізації міжнародних транзакцій. В таких умовах вирішального значення набуває забезпечення зовнішньоторговельної безпеки країни.

В українській науці питаннями зовнішньоторговельної безпеки займаються такі вчені, А. Васильєва, В. Аранчія, Т. Власюка, Л. Коковського, В. Матвєєвої та ін. Однак, незважаючи на помітне зростання числа публікацій дослідників з проблем зовнішньоторговельної безпеки країни, проблема впливу загострення глобалізаційно-цивілізаційних протиріч на зовнішню торгівлю як складову зовнішньоекономічної безпеки України не знайшла належного висвітлення.

Зовнішньоторговельна безпека є складовою зовнішньоекономічної безпеки країни та характеризує стан соціально-економічної системи країни, та визначається безпекою ринкового бізнес середовища (як внутрішнього, так і зовнішнього) та безпекою безпосередніх суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності в умовах виконання державою подвійної ролі – як регулятора та як референта безпеки.

Економічна безпека країни у зовнішньоторговельній сфері охоплює здатність економіки підтримувати суверенітет країни і геополітичне становище в світі, самостійно визначати її зовнішньоторговельну політику і адаптуватися до нових умов розвитку; системну оцінку стану зовнішньої торгівлі з позиції захисту національних інтересів країни; готовність інститутів влади протидіяти загрозам і викликам економічної безпеки країни в зовнішньоторговельній сфері шляхом підвищення ефективності та результативності управління; створення економічних і правових умов, що виключають криміналізацію зовнішньоторговельної діяльності.

В результаті змін, що відбулись у світовому господарстві на рубежі ХХ–ХХІ століття зовнішньоторговельній безпеці стали притаманні деякі особливості, які характеризуються наступним: наступальна спрямованість викликів і загроз; екстериторіальність загроз і об'єктів, що захищаються; систематизація інформації та стандартизація процесів зовнішньоторговельної сфери; зростання інноваційних елементів в товарному потоці; «Віртуалізація» потоків фінансів, наростання їх відособленості від реальних відтворювальних процесів; низька транспарентність (прозорість, зрозумілість, чесність) джерел інтересів; зростанням ролі держави як регулятора зовнішньоторговельних відносин; динамічна природа в умовах глобалізації, що виражається в сутнісній трансформації зовнішньоторговельної безпеки як функціональної системи, викликана об'єктивною необхідністю постійного вдосконалення останньої та зростанням її ролі в системі національної безпеки [1].

Рівень зовнішньоторговельної безпеки можна охарактеризувати з допомогою широкого спектра показників та індикаторів. Аналіз основних з них дозволяє окреслити такі основні тенденції у зовнішньоторговельній безпеці України у 2013-2017 рр. [2-5]:

1) скорочення масштабів зовнішньоторговельних транзакцій. Так обсяги експортних операцій зменшились на 29,74%, а імпорتنих – 33,91%. Товарооборот відповідно зменшився на 31,94%;

2) не однозначність зовнішньоторговельного балансу. Так на початок, так і на кінець аналітичного періоду характер зовнішньоторговельного балансу дефіцитний, а протягом 2014-2016 рр. – профіцитний;

3) різноманітний характер залежності країни від рівня імпорту. 2017 р. та 2013 р. для України є роками підвищеного рівня імпортозалежності, а у 2014-2016 рр. експортні операції повністю перекрыли імпорту, та навіть більше;

4) недостатня диверсифікація зовнішньої торгівлі за товарними ринками. Експорт України складається переважно з товарів з низьким ступенем перероблення. Структуроутворюючим елементом вітчизняного експорту є недорогочінні метали, і в першу чергу, це чорні метали та вироби з них. І якщо у 2013р. на них припадало 28,13% відсоток, то вже у 2017 р. 23,4%. Другою важливою складовою товарної структури експорту України є продукти рослинного походження (зернові) – на них припадає від 14,2 до 22,26%. Стосовно третьої складової українського експорту, то тут у 2013 р. були мінеральні продукти, а у 2017 р. – жири та олії тваринного або рослинного походження.

В українському імпорті домінуючою є частка мінеральних продуктів – палива мінерального; нафти та продукти її перегонки, хоча вона за 5 останніх років зменшилась на 4,16%. Наступною вагомою часткою в імпорті є механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку, на них припадає від 15,63 до 20,1%. Третьою є позиція продукція хімічної та пов'язаної з нею галузеві промисловості – це фармацевтична продукція та органічні хімічні сполуки.

5) перевищення показників інтенсивності зовнішньої торгівлі за граничні норми. За показником експортної квоти Україну можна віднести до країн з великою відкритою економікою. Підвищене за межу згідно методикою МВФ значення експортної квоти вказує на високу значущість торгівлі товарами та послугами на світових товарних ринках для національної економіки. Протягом 5 досліджуваних років значення показника змінювалось хвилеподібно, становлячи у середньому 46,79%, а приріст склав – 7,6%. Підвищене значення імпоротної квоти вказує, що економіка України вкрай залежна від імпортних поставок, а її зростання на підвищення ступеня відкритості економіки країни. Зовнішня торгівля мультиплікативно впливає на ВВП і, як свідчать дані

зовнішньоторговельної квоти, вона займає визначальне місце у формуванні ВВП країни.

Першочерговим завданням забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України є моніторинг та оцінка внутрішніх і зовнішніх загроз, а також прогнозування розвитку ситуацій, пов'язаних з реалізацією того чи іншого економічного інтересу держави на світовому і внутрішньому ринках. До основних загроз та ризиків у зовнішній торгівлі України можна віднести:

- надмірна відкритість економіки України;
- низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів;
- недостатній рівень гармонізації українських стандартів зі світовими;
- погіршення стану і виснаження сировинної бази, скорочення видобутку і запасів стратегічно важливих корисних копалин;
- збереження експортно-сировинної моделі розвитку та висока залежність від зовнішньоекономічної кон'юнктури;
- низька доля інноваційної продукції в експорті країни;
- обмеженість у виборі партнерів, постачальників життєво необхідної продукції;
- зростання цін на імпортовані ресурси та комплектуючі, зниження цін на продукцію, що експортується;
- високий ступінь залежності від поставок енергоресурсів і комплектуючих;
- відставання в розробці і впровадженні перспективних технологій;
- незахищеність національної фінансової системи від дій нерезидентів і спекулятивного іноземного капіталу;
- незбалансованість національної бюджетної системи;
- високий зовнішній державний та валовий борг;
- низька інвестиційна привабливість для іноземного капіталу;
- збереження значної частки тіньової економіки, умов для корупції і криміналізації господарсько-фінансових відносин;
- нерівномірний розвиток регіонів, зниження стійкості національної системи розселення.

Підбиваючи підсумки дослідження, зазначимо, що Україна є країною з кризовим станом зовнішньоторговельної безпеки. Тому нині питання

зовнішньоторговельної безпеки для України стоїть вкрай гостро. Забезпечення зовнішньоторговельної безпеки має охоплювати не лише протистояння впливу ендогенних та екзогенних зовнішніх факторів, а й запобігання та зниження можливих збитків і втрат національного господарства під впливом міжнародної конкуренції та світової кон'юнктури, збереження незалежності національної економіки від впливу ззовні. Для забезпечення зовнішньоторговельної безпеки Україні необхідно, перш за все, забезпечити сталий економічний розвиток, поліпшити якість конкурентного середовища, як на макро- так і на мікрорівнях, з урахування показники промислово-розвинених країн, а по-друге, розробити національну концепцію міжнародної конкурентоспроможності України, в якій буде враховано національні інтереси та глобалізаційні виклики сучасності.

Список використаних джерел:

1. Мельников А. Б., Свитенко М. А. Сущность и особенности обеспечения внешнеэкономической безопасности РФ в современных условиях [Текст] / А. Б. Мельников, М. А. Свитенко // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2015. – № 11-2, том 1. – С. 53-57.
2. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2015 році [Текст]: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2016. – 155 с.
3. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2017 році [Текст]: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2018. – 147 с.
4. Зовнішня торгівля України у 2015 році [Текст]: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2016. – 101 с.
5. Зовнішня торгівля України у 2017 році [Текст]: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2018. – 85 с.